

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра з психології

**на тему: « Психологічні особливості розвитку креативності здобувачів
творчих професій»»**

Допущено до захисту

«___» _____ року

Здобувача вищої освіти групи Пс

01-20

Факультету туризму, бізнесу і
психології

освітньої програми

Практична психологія

за спеціальністю 053 Психологія

Герасимова Микити Олексійовича

Завідувач кафедри психології і туризму Науковий керівник:

туризму

_____ Проф.

БОНДАРЕНКО

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології і

туризму

Доценко Л. В.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ.....	6
1.1. Креативність як предмет наукового дослідження.....	6
1.2. Психологічні чинники розвитку креативності.....	13
1.3. Особливості розвитку креативності у представників творчих професій.....	19
Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ.....	24
2.1. Організація та етапи проведення дослідження особливостей розвитку креативності здобувачів творчих професій.....	24
2.2. Обґрунтування методичного інструментарію дослідження.....	27
Висновки до другого розділу.....	30
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ.....	32
3.1. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.....	32
3.2. Практичні рекомендації з розвитку креативності здобувачів вищої освіти.....	40
Висновки до третього розділу.....	41
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТКИ.....	51
АНОТАЦІЯ/ RESUME.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. В контексті сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство, креативність, як здатність до генерації новаторських ідей та рішень, стає однією з ключових компетенцій в умовах, коли традиційні підходи виявляються неефективними через динамічні зміни технологічного, соціально-економічного та політичного характеру. Військовий конфлікт, що триває на теренах України, та його наслідки вимагають від особистості не лише стійкості та адаптивності, а й здатності до швидкого переосмислення ситуації та винаходу нетрадиційних шляхів вирішення тієї чи іншої проблеми. У технологічному аспекті, стрімкий розвиток цифрових технологій відкриває нові горизонти для креативного вираження індивіда та інновацій, що відповідно створює умови для розвитку креативності, прояв якої у свою чергу може бути спрямованим не лиш на створення нових продуктів, послуг або творів, а також на вирішення соціальних проблем. Водночас, технологічні зміни вимагають від здобувачів творчих професій не лише володіння спеціалізованими навичками, а й гнучкості мислення та вміння інтегрувати новітні технології у свою діяльність. Так, розгляд психологічних особливостей розвитку креативності здобувачів творчих професій в умовах війни та стрімких змін постає актуальним завданням, яке дозволить проаналізувати те, яким чином можна стимулювати та підтримувати креативний потенціал населення у складних умовах, а також як освітній процес може бути адаптований для розвитку необхідних компетенцій у майбутніх фахівців. Дослідження обраної теми сприятиме формуванню ефективних стратегій освіти та професійної підготовки, що орієнтуються на розвиток креативності як важливого ресурсу для подолання криз та самореалізації в нових умовах.

Постановка проблеми та ступінь розробленості теми. Дослідження проблематики феномену креативності привертало увагу

багатьох західних та вітчизняних науковців (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Павленко В.В., Яланська С.П., Чувасова Н.О., Суприккіна О. Д., Калмикова Ю., Варій М., Моляко В.О., Антонова О. Є., Саврасов М.В., Саврасов Н. В., Саймонтон Д. К., Макаренко Н. М., Кочарян І., Пуханова Ю., Дереча А., Шандрук С.К., Артемова О.І., Мельниченко А., Семенюк В., Якимчук Д., Главчану В., Любарта Т., Боннардел Н., Ботелли М., Георгсдоттір А., Куртага Г., Зенансі Ф., Скейнс Р.Л. та ін.). Зокрема, проводились дослідження природи креативності, визначення її структури, чинників розвитку, взаємозв'язок з іншими особистісними явищами і характеристиками тощо. Проте більшість робіт присвячені саме загальнотеоретичним питанням, тоді як специфіка розвитку креативності у представників творчих професій залишається недостатньо вивченою, принаймні на теренах сучасної України.

Мета та завдання дослідження. Мета роботи полягає саме в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні психологічних особливостей розвитку креативності здобувачів вищої освіти творчих професій. Серед основних завдань, маю намір виокремити наступні:

1. Проаналізувати феномен та поняття креативності та її ролі у творчому процесі;
2. Визначити психологічні фактори розвитку креативності;
3. Розкрити специфіку феномену креативності та його особливостей здобувачів творчих професій;
4. Емпірично дослідити особливості розвитку креативності різних груп здобувачів вищої освіти творчих та інших професій та порівняти їх між собою;
5. Розробити практичні рекомендації задля розвитку креативності здобувачам вищої освіти.

Об'єктом дослідження виступає креативність як психологічний феномен.

Предметом дослідження виступають психологічні особливості розвитку креативності здобувачів творчих професій.

Методи дослідження:

Теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення та класифікація науково-психологічних джерел, порівняння теоретичних та емпіричних даних.

Емпіричні: дослідження рівня розвитку креативності здобувачів вищої освіти відбувалось за допомогою наступних психодіагностичних методик:

1. Експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона.
2. Самооцінка творчих здібностей О. Тунік.
3. Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса.

Статистичні: застосування середовища IBM SPSS Statistics та Google Sheets для обчислювань та статистичного аналізу даних.

Ступінь вирішення проблеми в дослідженні та практичне значення одержаних результатів: матеріали даної кваліфікаційної роботи можуть використовуватись спеціалістами будь-яких галузей, що дотичні до вищої освіти та його середовища: викладачами, лекторами, психологами та ін. фахівцями для діяльності, яка сприятиме розвитку тих психологічних аспектів особистості, що взаємопов'язані із таким феноменом як креативність або ж безпосередньо сприятиме розвитку рівня творчості сучасного студентства.

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи: кваліфікаційна роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків та анотації. Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки, з них 45 сторінок основного тексту, список використаних джерел містить 29 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

1.1. Креативність як предмет наукового дослідження

Перед тим, як ми перейдемо до емпірики, ми маємо розуміти, з чим ми працюємо. Відтак, метою даної частини роботи є здійснення комплексного аналізу дефініції такого феномену як «креативність» крізь призму різноманітних наукових підходів та, відповідно, виокремити спільне у поглядах вчених щодо даного явища заради того, щоб ми могли сформувати цілісне розуміння досліджуваного феномену, операціоналізувати його задля нашого подальшого емпіричного дослідження та забезпечити відповідну наукову валідність положень, на які ми опиратимемось.

Так, слід зазначити, що у науковій літературі спостерігається значний плюралізм стосовно того, як вчені трактують креативність, зокрема, відмінності спостерігаються у визначенні її місця в структурі особистості, рівня усвідомленості її проявів, а також джерел та умов розвитку. Проте, незважаючи на значні розбіжності, існує низка спільних позицій стосовно розуміння сутності досліджуваного конструкту.

Уведення терміну «креативність» в науковий обіг датується 1922 роком, коли психолог Д. Сімпсон охарактеризував дане явище як здатність відходити від стереотипних схем мислення, здатність руйнувати загальноприйнятний порядок генерування ідей під час мисленнєвого процесу. [1]

Втім, одне з перших визначень терміну креативності, що мало досить вагому обґрунтованість, запропонував американський професор Стенфордського університету Джон Као, називаючи креативністю всеохоплюючий процес продукування ідей, їх розвитку та трансформацію у цінності. На його думку, даний процес інтегрує мистецтво зародження

нових ідей та науку доведення цих ідей до стадії практичної імплементації. Науковець акцентував свою увагу на комплексний та неоднорідний характер креативності, порівнюючи його із феноменом новаторської діяльності. [1]

Незважаючи на тривале дискурсивне застосування терміну, креативність як автономний елемент був детермінован лише у 1950-х рр. завдяки працям Дж. Гілфорда, оскільки саме він запропонував колегам зосередити більше уваги на дослідженні даного феномену, що безумовно активізувало роботу у даній галузі. Сам вчений трактував креативність як здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення. Відтак, після публікації його праць концепція креативності набула дещо ширшу популярність у психологічній науці. [1]

Розробляючи свою концепцію, Дж. Гілфорд протиставив конвергентний та дивергентний типи мислення. Саме дивергентне, нестандартне мислення, що продукує множинні варіанти рішень, на його думку, є основою креативності як загальної творчої здатності. На його погляд, креативність як природний творчий потенціал закладається на генетичному рівні. Так, у результаті своєї роботи він визначав шість основних параметрів креативності:

- 1) оригінальність
- 2) семантична гнучкість
- 3) образно-адаптивна гнучкість;
- 4) семантична спонтанна гнучкість;
- 5) здатність удосконалювати об'єкт;
- 6) здатність до аналізу і синтезу. [2]

Вчений також розглядав взаємозв'язок інтелекту та креативності, вбачаючи роль інтелекту в успішному засвоєнні інформації, а дивергентного мислення, як ми вже зазначили, у досягненні творчих результатів. При цьому обсяг знань може як сприяти креативності, так і обмежувати її через формування ригідних стереотипів. На думку Гілфорда, для креативності необхідними є внутрішня мотивація, готовність до ризику та невизначеності, незалежність від стереотипів, самостійність у генеруванні та вирішенні проблем. Він припускав, що високий інтелект визначає потенційну "стелю" успішності креативного мислення. [3] Що стосується вираженості креативності, то вчений виділив 16 гіпотетичних інтелектуальних здібностей, що безпосередньо визначають рівень креативності особистості, серед яких: швидкість думки, гнучкість думки, оригінальність, допитливість, здатність висувати гіпотези, продукувати ірреальні та фантастичні відповіді при збереженні логічного зв'язку, а також здатність вирішувати проблеми та вдосконалювати об'єкти.

Проте, ми маємо якомога ширше розкрити значення досліджуваного феномену у рамках нашої роботи. Так, дослідницька траєкторія, ініційована Дж. Гілфордом, знайшла своє найбільш послідовне продовження в роботах Е. Торренса. Він заклав в основу своїх досліджень гіпотезу, що креативність безпосередньо пов'язана з процесами вирішення проблемних ситуацій, починаючи з ідентифікації проблеми та закінчуючи умовним сигналом її вирішення. Таке визначення креативності включає не тільки явища, що характеризують креативне мислення, але й аспекти, що тісно пов'язані із загальним інтелектом особистості і, відповідно, він визначав творчу діяльність як «процес відчуття труднощів, проблем, розривів у інформації, браку елементів, висування гіпотез щодо цих відсутніх елементів, перевірка й оцінювання цих гіпотез; їхній перегляд і повторний огляд; повідомлення результату», в той час самій креативності він надав дещо образне визначення: «Креативність – це значить копати

глибше, дивитися краще, виправляти помилки, розмовляти з кішкою, б пірнати в глибину, проходити крізь стіни, запалювати сонце, будувати замок на піску, вітати майбутнє». [1, 4]

Торренс говорить нам, що творчий процес можна розбити на декілька фаз: ідентифікація проблеми, пошук можливих рішень, генерація та артикуляція гіпотез, їх перевірка, модифікація та досягнення кінцевого результату. Е. Торренс окреслив ключові параметри креативності, які включають в себе швидкість виконання завдань, здатність перемикатися між різними категоріями об'єктів під час відповідей, унікальність підходів до завдань та точність виконання поставлених завдань.

На відміну від Дж. Гілфорда та Е. Торренса, Ф. Баррон акцентує свою увагу на процесах уяви та символізації, а Р. Стернберг — на здатності створювати «продуктивні метафори». [2, 4] Деякі дослідники (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг, Л. Терме) розглядають такий конструкт як інтелект та креативність як одну єдину, дещо вищу здатність людини. Що стосується послідовників Дж. Гілфорда та Е. Торренса, то М. Волах та Н. Коган відмовились від критерію точності у визначенні креативності та відкинули ідею обмеження часу, конкурентного середовища та єдиного стандарту для «правильної» відповіді. На їхню думку, креативність та інтелект є явища взаємопов'язаними не лише на рівні особистісних якостей, але й у контексті цілісного когнітивного процесу. [4]

Розглядаючи креативність як важливу людську якість, К. Шмідт трактує її як винахідливість, генерування ідей та здатність пропонувати численні рішення проблемних питань, створювати нові, цінні ідеї та концепції. Дослідник виокремлює низку рис, притаманних креативній особистості: особливий погляд на світ, схильність до захоплення та похвали; відкритість та толерантність до невизначеності; незалежність суджень та сміливість, неострах перед невідомим; спонтанність

самовираження та вміння концентруватися; комунікативність та готовність до якісної взаємодії; здатність інтегрувати протилежні поняття. [5]

Одна з новітніх концепцій креативності - "теорія інвестування", запропонована Р. Стернбергом. Автор визначає креативних людей як тих, хто здатний розпізнавати перспективні, але поки що невизнані або непопулярні ідеї та розвивати їх, усупереч опору середовища. Це метафорично порівнюється з "купівлею ідей за низькою ціною та продажем за високою". На думку автора, творча особистість не обов'язково генерує абсолютно нові ідеї, а радше встановлює значущі зв'язки між наявними знаннями, осмислюючи їхні функції в певному культурному контексті. Креативність передбачає готовність до розумного ризику, подолання перешкод, внутрішню мотивацію та толерантність до невизначеності. Стернберг вважає, що реалізація творчого потенціалу може бути обмежена двома чинниками: передчасним оприлюдненням ідей або надто довгим замовчуванням, після чого вони втрачають свою актуальність. Цей психолог підкреслює важливість творчого середовища, що стимулює та підтримує креативність особистості. Він також вказує на взаємодію різних компонентів творчого процесу: здібностей, знань, мислення, особистісних якостей, мотивації та оточення; однак жоден з перерахованих компонентів не є визначальним, вони взаємодоповнюють та взаємодіють між собою. [1, 2]

А. Маслоу розглядав креативність як одну з фундаментальних характеристик самоактуалізації особистості. Він був переконаний у тому, що креативність — якість вроджена, яка, нажаль, часто зустрічається під впливом середовища. Однак, на його думку інтелект є необхідною, але недостатньою умовою для прояву креативності. Головну роль відіграють мотивація, цінності та особистісні риси, наприклад такі як чутливість до проблем, незалежність думок тощо. [1, 2, 6] Він також визначав

креативність як здатність до новаторства та винахідливості, яка виявляється у всіх сферах життя, від повсякденних справ до професійної діяльності. Маслоу підкреслював, що креативність не обмежується мистецтвом чи наукою, а є універсальною властивістю, яка може як вдосконалюватись і розвиватись, так і ставати менш вираженою.

В рамках української наукової думки, представники психології та педагогіки розглядають креативність як багатогранне явище, що включає різноманітні підходи та інтерпретації: М. Варій вбачає у креативності поєднання особистісних якостей, таких як інтелектуальна гнучкість, легкість, спритність, ініціативність, оригінальність у прийнятті рішень, автономія, незалежність у міркуваннях, критичність та толерантність до різноманітності думок. [7] В. Моляко підкреслює, що основною якістю креативної особистості є прагнення до новизни, відкидання звичного, а також високий рівень знань, аналітичних здібностей, стійкий інтерес до діяльності, швидке засвоєння нових знань, систематичність та самостійність у роботі. [8] О. Антонова визначає креативність як здатність до генерації незвичайних ідей, відступу від стандартних мислительних шаблонів та швидкого вирішення проблем, вважаючи її ключовим і відносно автономним фактором обдарованості. [9] Згідно з поглядами С.Д. Максименка, креативність вкорінена в самій сутності особистості як її фундаментальна та базова характеристика, представляючи собою найвищий прояв активності. Така активність не лише породжує новизну, але й залишає вагомий вплив, набуваючи матеріальної форми. Водночас, креативність є виявом бажання особистості проектувати та реалізовувати свій внутрішній психологічний простір. [10, 11] Пан М. Саврасов розглядає креативність як складне утворення, що інтегрується з емоційними та мотиваційними аспектами особистості, формуючи стійкі структури, які впливають на оригінальність, унікальність, деталізацію та самооцінку креативних здібностей. Емоційні компоненти креативності

включають комунікативну, інтелектуальну та загальну емоційність, тоді як мотиваційні аспекти охоплюють творчу активність, потребу в дії та прагнення до успіху. Вольові якості, такі як самоконтроль та організованість, мають епізодичний вплив на креативність. [11]

Підсумовуючи, можемо говорити про те, що незважаючи на дискурсивність проблеми, незначні розбіжності в розумінні коренів даного явища та його трактування, переважна більшість науковців все ж таки розглядає креативність як характеристику особистості, її стійку або динамічну рису або прояв у формі нестандартного, оригінального процесу мислення. Аналітичний огляд наукової літератури, присвяченої в тій чи іншій мірі феномену креативності дозволяє виявити інтерактивну природу взаємодії між творчими здібностями, активністю та креативними процесами. Таким чином, ми можемо концептуалізувати творчу особистість як суб'єкта, що розвивається під впливом екстернальних та інтернальних стимулів, що спонукають до використання та розширення власного творчого потенціалу. Це включає в себе і формування додаткових мотиваційних структур, особистісних орієнтацій та специфічних здібностей, що є необхідними для діяльності пов'язаній із креативністю.

1.2. Психологічні чинники розвитку креативності

Про що ми кажемо, коли застосовуємо такий конструкт як «психологічні чинники»? Американська психологічна асоціація визначає їх як функціональні фактори, що відіграють значущу роль у формуванні особистості, підтриманні здоров'я та благополуччя, а також етіологію психічних та поведінкових розладів. Так, ці чинники охоплюють досить широкий спектр психологічних процесів, включаючи емоції, мотивацію, сприйняття, вірування та ставлення, які взаємодіють із соціальними та фізичними аспектами життя індивіда тощо. [13]

Зокрема, до психологічних чинників можна віднести такі елементи, як самосвідомість, самооцінка, рівень адаптивності, стратегії справляння зі стресом, міжособистісні навички, система цінностей та переконань, а також здатність до емпатії та рефлексії та ін. Ці чинники взаємодіють між собою, формуючи унікальний психологічний профіль кожної особистості, який впливає на її поведінку та характерологічні особливості формування особистості та кожної навички та якості їй притаманній. Важливо також розуміти те, що психологічні чинники не існують ізольовано, але є частиною більш широкої структури, що враховує взаємозв'язок між психологічними, соціальними, генетичними, біологічними та ін. Детермінантами.

Повертаючись до Дж. Гілфорда, американський вчений підкреслював важливість особистісних характеристик, таких як відкритість до нового досвіду, гнучкість мислення, автономність а також мотиваційні аспекти, включаючи внутрішню мотивацію та зацікавленість у самовираженні. Також психолог звертав увагу на важливість розвивального середовища, яке сприяє активному прояву креативності, що містить у собі підтримку з боку батьків та педагогів, а також надання можливостей для експериментування та ризикування без страху перед

потенційними помилками та перешкодами. Гілфорд вважав, що такі умови дозволяють індивідам вільно досліджувати та виражати свої ідеї, що є критично важливим для розвитку креативності та творчого потенціалу. [12]

В рамках теоретичного аналізу Е. Торренса, ідентифіковано ряд ключових детермінант, які сприяють розвитку креативного потенціалу. До них належать: інтелектуальні здатності, що перевищують середній рівень; вміння, що сприяють творчому процесу; внутрішня мотивація до творчості; емоційна підтримка та заохочення з боку батьків; тривалість та постійність інтересів; а також досвід взаємодії з різноманітними культурними та освітніми контекстами, що розширюють звичні патерни поведінки та мислення. [2]

У своїй статті «Creativity: Cognitive, personal, developmental, and social aspcts», Д. К. Сімнтон розглядає феномен креативності і, відповідно, доходить висновку про існування чотирьох основних факторів його розвитку: когнітивні процеси, що беруть участь у творчому акті; відмінні особистісні характеристики творчої особи; розвиток та прояв креативності протягом життєвого шляху індивіда; соціальні середовища, які найбільше асоціюються із творчою діяльністю. Незважаючи на те, що деякі питання не були розкриті автором, Сімнтон підкреслює, що креативність не може бути повністю зрозуміла без розгляду цих різноманітних факторів, що взаємодіють між собою та формують творчий процес. [14]

У своїй науковій роботі Н. М. Макаренко акцентує увагу на визначальних психологічних аспектах, які сприяють формуванню креативного мислення у студентів психологічних спеціальностей. Автор виділяє дві основні категорії: мотиваційно-особистісні чинники, до яких відносяться індивідуальна творча ідентичність, внутрішнє прагнення до

самореалізації, самоповага, а також комунікативні та емпатійні здібності, які є суттєвими для професійного зростання; та когнітивно-операційні чинники, що включають інтелектуальну спроможність, стилістичні особливості мислення та професійну компетентність у вирішенні задач. Окрім цього, Макаренко підкреслює значення освітнього середовища як зовнішнього фактора, яке має забезпечувати умови для розвитку мотиваційної готовності до творчої діяльності, підвищення професійних знань та компетенцій, ознайомлення з інноваційними методами, практичне застосування набутих навичок, використання евристичних методів, подолання боязні критики за неортодоксальні ідеї, та стимулювання активності у реальних професійних контекстах. Всі ці елементи, за результатами дослідження, є ключовими для підготовки майбутніх практичних психологів до ефективної креативної роботи. [15]

У своїй дисертаційній роботі М. Саврасов виділяє наступні психологічні чинники, що впливають на розвиток креативності особистості саме в контексті навчально-професійної діяльності:

1. Метакогнітивні регулятори креативності, які включають метапам'ять, креативну обізнаність (усвідомлення процесів, видів та шляхів розвитку креативності) та креативну рефлексію (здатність диференційовано оцінювати власну креативність)

2. Мотиваційні чинники, що охоплюють мотивацію навчання у закладі вищої освіти, мотивацію досягнення успіху та продуктивності діяльності, а також мотиви-регулятори навчально-професійної діяльності з позиції теорії самодетермінації.

3. Вольова регуляція, що забезпечує вмотивованість на подолання перешкод, здатність організовуватися для здійснення складних дій, виникнення стану оптимальної мобілізованості, концентрації активності у потрібному напрямку, зміну первинного сенсу дії та регулювання емоцій.

4. Механізми регуляції емоційної сфери, які включають дезадаптивні та адаптивні когнітивні стратегії регулювання емоцій.

5. Профіль навчання (природничий, гуманітарний чи культурно-мистецький), що визначається психологічними особливостями майбутньої професійної діяльності та взаємодією з її предметом, і може виступати чинником розвитку вербальної та образної креативності.

6. Етап навчання у закладі вищої освіти, де критичними точками є другий семестр першого року навчання бакалаврату, другий семестр третього року бакалаврату та другий семестр п'ятого року магістратури.

Таким чином, Сарсаров дійшов висновку, що розвиток креативності особистості зумовлюється комплексною взаємодією метакогнітивних, мотиваційних, вольових, емоційно-регуляторних чинників, а також профілем навчання та етапом здобуття вищої освіти. [11]

У своєму емпіричному дослідженні І. Кочаряна та Ю. Пуханової автори виділяють три основних чинники розвитку креативності: розвинений емоційний інтелект, зокрема таку складову як розробленість (увага до деталей); інтерес до себе, інших людей, подій, що сприяє самосприйняттю та оригінальності як складовій емоційного інтелекту; високий емоційний тонус, що надає можливість використовувати власні емоції як ресурс для самоконтролю, мотивації себе та інших, що є сприятливим для креативності. Однак, дослідниками було встановлено, що існує низка бар'єрів розвитку креативності особистості, а саме:

1. Страх, що негативно впливає на оригінальність як складову креативності і спонукає людину діяти за звичними шаблонами, що гальмує творчий потенціал особистості.

2. Апатія, відсутність емоцій та натхнення, байдужість, що блокують здатність особистості продукувати нові ідеї та рішення.

3. Низький емоційний тонус, коли індивід не взмозі використовувати власні переживання як ресурс для самомотивації, саморегляції та регуляції емоцій інших людей, обмежуючи креативні здібності. [16]

Таким чином, Кочарян та Пуханова наголошують саме на емоційному компоненті розвитку креативності особистості.

Аналізуючи існуючі дослідження в області психології креативності, А. Дереча дійшла висновку, що основні чинники розвитку креативності, що так чи інакше відмічаються різними дослідниками, ділитимуться на внутрішні і зовнішні, а найбільш сприятливою умовою для розвитку креативності особистості виступатиме її середовище, у якому здебільшого будуть прогресувати особистісні якості та здійснюватиметься спільна творча діяльність. Таке середовище, на думку автора, починається із сім'ї і має своє логічне продовження вже у освітньому та, пізніше, професійному середовищі. Проте, слід зазначити що конкретні умови можуть як стимулювати, так і пригнічувати прояви креативності. [17]

Отже, після глибокого та всебічного аналізу значного обсягу актуальних наукових публікацій як зарубіжних, так і вітчизняних, що охоплюють широкий спектр досліджень у сфері психології креативності, ми прийшли до комплексного розуміння ключових психологічних чинників, які відіграють вирішальну роль у розвитку креативних здібностей. Ці висновки не лише відображають сучасний стан наукових знань у даній області, але й відкривають нові перспективи для подальших досліджень. До них відносяться:

1. Психологічні чинники є широким спектром психічних процесів, що комплексно взаємодіють із соціальними та біологічними аспектами життя індивіда та безпосередньо мають власний вплив на формування особистості, її поведінку.

2. Психологічні чинники розвитку креативності можна структурувати за їх характером впливу на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх чинників відносимуться:

а) Особистісні чинники: гнучкість мислення, досвід, автономність, самооцінка, творча ідентичність, комунікативні здібності, вікові особливості тощо.

б) Мотиваційні чинники: внутрішня мотивація, мотивація досягнення успіху та самореалізації, зацікавленість у самовираженні, мотивація продуктивності діяльності.

в) Когнітивні чинники: інтелектуальні здібності, метапам'ять, креативна обізнаність, творча рефлексія, стилі мислення, професійна компетентність.

г) Вольові чинники: здатність до саморегуляції, самоорганізації концентрації зусиль.

д) Емоційні чинники: емоційний інтелект, здатність використовувати емоції як творчий ресурс, емоційний тонус.

В той час, до зовнішніх ми віднесемо всі ті, що пов'язані із навколишнім середовищем індивіда:

а) Сімейне середовище: наявність або відсутність підтримки з боку батьків, особливості стилю виховання.

б) Освітнє середовище: підтримка зі сторони педагогів та соціуму; культивування середовища, у якому новаторство, готовність до ризику та незаангажоване висловлення думок є цінностями.

в) Індуктивні умови: потреба в освітньому просторі, що стимулює інноваційну, творчу діяльність; забезпечення розвитку професійних умінь

та знайомство з передовими методиками та їх практичне втілення у діяльність.

d) Специфіка навчального процесу, її диференційований профіль та фази, що мають емпірично доведений вплив на розвиток креативності особистості.

e) Наявність інструментальних та методологічних можливостей для здійснення креативної діяльності.

1.3. Особливості розвитку креативності у представників творчих професій

Традиційне представлення творчих професій у психології та суміжних дисциплінах відображає розуміння творчості як центрального компонента людської професійної діяльності, що проявляється у широкому спектрі професій, дотичних до різноманітних галузей: від мистецтва до науки. [18]

Творчість в даному контексті вважається не лише здатністю до генерації та продукції нових ідей або продуктів, але і як ми зазначали раніше — спосіб самовираення та самореалізації. Втім, зазвичай творчі професії асоціюються із такими галузями як мистецтво, культура, література, музика, театр, кінематографія, наукові дослідження та інновації та ін., в той час коли умовні «нетворчі» професії асоціюються із більш структурованими та передбачуваними, себто менш вільними видами діяльності.

В академічному дискурсі межа між умовно «творчими» та «нетворчими» професіями є предметом палких дискусій, оскільки даний феномен залежить від багатьох факторів, включаючи не лише психологічні, але й культурні та соціальні аспекти. [19] Отже, в контексті

нашого дослідження вважатимемо дану дефініцію фундаментальною для подальшої розробки проблеми.

Розглядаючи креативність як багатогранний конструкт у творчих професіях нам необхідно акцентувати нашу увагу на значущих критеріях, які ми виділили у минулому підрозділі.

По-перше, оригінальність як ядро творчого самовираження репрезентується здатністю генерувати новаторські ідеї, відмінні від усталених канонів та зразків. Для представників художніх професій це є необхідністю у вибудові унікального стилю та проєкції індивідуального світобачення. [20]

Гнучкість розумових операцій постає неодмінною передумовою креативності митців дизайн-ергономічної сфери, оскільки це уможливорює досить пластичну адаптацію до трендів та вимог клієнта, а також дозволяє ефективно оперувати різноманітними матеріалами та технологіями у своїй професійній діяльності [21, 24].

У площині психологічної науки провідну роль відіграє методологічне мислення фахівців, покликане розробляти новітні стратегії досягнення та розв'язання мультикомплексних психічних феноменів шляхом аналітико-синтетичного осмислення інформації крізь призму теоретичних конструктів та практичних імплементацій. [20, 23]

Що стосується індивідів, чия професійна діяльність пов'язана з акторством або музичним мистецтвом, то вихідною точкою творчого самоздійснення є емоційна чутливість та особистісна емпатійність, що слугує підґрунтям для створення глибинних і переконливих перформансів, здатних резонувати з внутрішнім світом зовнішнього спостерігача. [22]

Письменники ж значною мірою спираються на відкритість досвіду та інтелектуальну допитливість, постійно віднаходячи нові ідеї та

перспективи для збагачення власних творів, черпаючи натхнення з широкого спектру знань і життєвих особистісних імпресій.

Але, з нашої сторони було б некоректно апріорі стверджувати, що окреслені вище особливості розвитку креативності є ексклюзивними для згаданих творчих професій. Навпаки, ці якості можуть розглядатися як базові детермінанти креативного потенціалу особистості загалом, що уможлиблюють її новаторську самореалізацію в абсолютно різних сферах життєдіяльності.

Цілком логічно припустити, що визначальні аспекти креативності є базовими компонентами оригінального самоздійснення індивіда не настільки сильно залежить від специфіки його фахової діяльності. Вони лише постають універсальними предикторами креативної спроможності особистості. Скажімо, оригінальність ідей є критичною не лише для митців, а й для науковців, винахідників, підприємців тощо. Здатність гнучко й нестандартно мислити уможливорює пошук адекватних рішень у надзвичайних ситуаціях в умовах дефіциту ресурсів та часу, незважаючи на те, фахівець якої галузі є індивід.

Висновки до першого розділу

Підбиваючи підсумок, в цьому розділі було представлено всебічний аналіз явища креативності, розглянутого крізь певну лінзу різних наукових теоретичних та емпіричних досліджень зарубіжних та вітчизняних фахівців. Метою такого глибокого аналізу було досягнення детального розуміння досліджуваного явища, його поняття та чіткого визначення та забезпечення достовірності для подальших досліджень у цій галузі.

Незважаючи на існування розбіжностей та неоднозначності поглядів на феномен креативності, він частіше вважається певною властивістю особистості, яка може бути постійною або змінною, або ж проявлятися у вигляді унікального та інноваційного мислення. У розділі було визначено,

що креативність є динамічним феноменом, що розвивається під впливом як внутрішніх, так і під впливом зовнішніх факторів, що в тій чи іншій мірі стимулюють індивіда до розкриття та розвитку свого творчого потенціалу через створення відповідних мотиваційних систем, особистісних цінностей та унікальних здібностей, або ж навпаки, під негативним впливом зазначених факторів блокують розвиток конструкту, визначеного як креативність.

Ми дійшли певних висновків, що розвиток креативності особистості так чи інакше комплексно залежить від взаємодії власних факторів, що в свою чергу мають тісний зв'язок із соціальними та біологічними аспектами життя особистості, впливаючи на її формування та, відповідно, на поведінку та розвиток різноманітних якостей індивіда. У ході нашої роботи, ці фактори було умовно поділено на внутрішні (особистісні чинники, мотиваційні чинники, когнітивні чинники, волеві чинники та емоційні чинники) та зовнішні (сімейне середовище, освітнє середовище, специфіка умов перебування особистості, специфіка навчального процесу, наявність інструментальних, матеріальних та методологічних можливостей).

Так, нами було проаналізовано поняття «творчих» та умовно «нетворчих» професій, де за основу розбору особливостей розвитку креативності перших ми взяли традиційне трактування творчих професій, у яких основним предметом професійної діяльності особистості постає творчість як продукт та як спосіб самовираження та самореалізації. В ході дослідження було зроблено висновок, що визначати особливості розвитку креативності лише для певних професій не є повністю коректним процесом, оскільки наведені особливості цілком мають право розглядатись у ролі базових детермінантів креативного потенціалу будь-якої особистості, що має здатність та потребу у здійсненні новаторської

реалізації своїх можливостей не тільки у професійній сфері свого життя, а й у будь-якій іншій.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

2.1. Організація та етапи проведення дослідження особливостей розвитку креативності здобувачів творчих професій

Організація проведення дослідження особливостей розвитку креативності здобувачів творчих професій відбувалось у декілька етапів. На початковому етапі було окреслено теоретико-методологічні засади дослідження, уточнено предметну область та обґрунтовано актуальність вивчення рівня розвитку креативності серед студентській молоді, навчальна діяльність котрих пов'язана з отриманням тієї чи іншої творчої професії.

Так, метою нашого емпіричного дослідження є провести порівняльний аналіз рівня розвитку креативності та її складових у двох контрастних групах здобувачів вищої освіти. Такий диференційований підхід до формування вибірки дослідження дозволив всебічно вивчити особливості креативності як мультикомпонентного психологічного конструкту в осіб, чия професійна підготовка спрямована на розкриття творчого потенціалу, а також у тих, хто обрав інші, менш креативно-орієнтовані сфери діяльності та навчання. Зіставлення отриманих емпіричних даних надало можливість визначити специфіку та ступінь відмінностей у розвитку креативних здібностей між представниками умовно творчих та не творчих спеціальностей на етапі здобуття вищої освіти. Відповідно, було сформульовано низку дослідницьких завдань:

1. Сформувати репрезентативну вибірку студентів творчих та не творчих спеціальностей.

2. Провести психодіагностичне обстеження рівня розвитку креативних здібностей респондентів із застосуванням комплексу валідних і надійних психометричних методик.

3. Здійснити кількісний і якісний аналіз емпіричних даних, виявити значущі відмінності у прояві креативності між обраними групами.

4. Узагальнити результати, сформулювати висновки та практичні рекомендації щодо розвитку креативного потенціалу студентства.

На другому етапі для формування вибірки дослідження креативності здобувачів творчих професій була використана цілеспрямована стратегія відбору респондентів. Вибірка базувалась на двох контрастних групах – студентах спеціальностей, які традиційно вважаються творчими, та студентах спеціальностей, що традиційно не асоціюються з розвитком творчих або креативних здібностей. Це дозволило провести порівняльний аналіз рівня креативності та її складових у представників різних професійних напрямків.

До першої вибіркової групи увійшли здобувачі вищої освіти Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого, які навчаються на творчих спеціальностях, пов'язаних з кіномистецтвом, театром, режисурою та акторською майстерністю. Вибірка охопила 18 студентів 1-4 курсів віком від 17 до 21 років.

Другу групу склали студенти 1-4 курсів спеціальності "Психологія" Київського національного лінгвістичного університету в кількості 16 осіб віком 17-21 рік. Спеціальність "Психологія" розглядалась як умовно "не творча", не пов'язана безпосередньо з розвитком художньо-творчих навичок.

Так, вибірка налічувала 34 респондента віком від 17 до 21 року, які репрезентували дві контрастні групи здобувачів вищої освіти - творчих та умовно нетворчих спеціальностей.

Дослідження рівня розвитку креативності респондентів проводилось в дистанційному форматі з використанням сучасних онлайн-інструментів та платформ для збору емпіричних даних. Така процедура була обрана з урахуванням введення в Україні воєнного стану та необхідності дотримання заходів безпеки.

На підготовчому етапі обраний комплекс психодіагностичних методик був трансформований у формат Google Forms для зручності онлайн-опитування. Посилання на анкети були розміщені у робочих інтернет-чатах студентських груп, присвячених навчальній діяльності за обраною ними спеціальністю. Для забезпечення репрезентативності вибірки та залучення респондентів з обраних навчальних закладів була заздалегідь налагоджена комунікація із потенційними респондентами. Перед заповненням анкет респонденти були проінформовані про мету, завдання та анонімний характер дослідження. Їм були надані інструкції щодо проходження опитування у форматі онлайн та надано контактні дані дослідника для отримання консультацій у разі виникнення додаткових запитань.

Третій етап дослідження передбачав первинну обробку та систематизацію зібраних емпіричних даних для подальшого аналізу.

На завершальному етапі було застосовано низку методів статистичної обробки даних для виявлення значущих відмінностей між вибірками, інтерпретація отриманих результатів та формулювання теоретичних узагальнень і практичних рекомендацій.

Збір емпіричних даних тривав протягом одного тижня. Необроблені результати дослідження автоматично зберігались у форматі таблиці Google Sheets, що значно спростило процес підготовки даних до інтерпретації та відповідного статистичного аналізу.

2.2. Обґрунтування методичного інструментарію дослідження

У рамках нашого дослідження психологічних особливостей розвитку креативності здобувачів творчих професій було застосовано досить комплексний підхід, що включає наступні методичні етапи:

1. Організаційний етап, що передбачає відбір науково обґрунтованих методик, які були адаптовані до сучасних умов українською мовою та були переведені у цифровий формат для забезпечення зручності та доступності процесу дослідження та подальшої обробки даних.

2. Емпіричний етап, що полягав у безпосередньому залученні респондентів до процедури діагностування, що дозволило зібрати первинні дані згідно кожної використаної методики.

3. Методологічний етап обробки даних, що включав в себе застосування статистичних та аналітичних процедур для кількісного оцінювання та якісного інтерпретування отриманих результатів, а також їх візуалізацію з метою наочного представлення тенденцій та закономірностей, виявлених у ході дослідження.

Підбір діагностичних інструментів для емпіричного дослідження креативності був заснований на глибокому аналізі тематичної спрямованості дослідження, а також на оцінці валідності та надійності кожного з інструментів. Даний процес включав ретельний відбір методик, що найкраще відповідають потребам та особливостям досліджуваної групи. Програма діагностики була розроблена таким чином, щоб забезпечити всебічне вивчення досліджуваного феномену, враховуючи його різноманітність та складність. Так, наш інструментарій складається з наступних трьох діагностичних методик:

1. Експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона;
2. Самооцінка творчих здібностей О. Тунік;

3. Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса;

Експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона був розроблений для дослідження рівня креативності як швидкий оперативний інструмент оцінки креативних здібностей. Дана методика базується на концептуальних підходах Торренса та Джонсона. За Торренсом, креативність в даному контексті проявляється при дефіциті знань; у процесі інтеграції інформації в нові структури і зв'язки; в процесі ідентифікації невідомої інформації; в процесі пошуку нових рішень та їх перевірки та в процесі повідомлення результатів. За Джонсоном, креативність проявляється як неочікуваний продуктивний акт, що здійснюється спонтанно в визначеній обстановці соціальної взаємодії, при цьому виконавець даного акту опирається на власні знання і можливості. [25] Даний опитувальник характеризується високими показниками надійності, що були підтверджені за допомогою оцінки ретестової надійності та кореляції між оцінками різних експертів. Валідність методики підтверджена кореляцією з іншими відомими тестами Торренса та батареєю тестів креативності Туніки. [26]

Так, дана методика пропонує 8 характеристик, кожна з яких оцінюється по шкалі, що містить п'ять градацій: ніколи, рідко, іноді, часто, постійно. Загальна оцінка креативності являється сумою балів по всім восьми характеристика. Відповідно, мінімальною оцінка є 8 балів, максимальною у 40 балів. Розподіл сумарних оцінок по рівнях креативності представлено у наступній таблиці. (Таблиця. 2.1)

Рівень творчих здібностей	Сума балів
Дуже високий	34-40
Високий	27-33
Нормальний, середній	20-26
Низький	15-19

Дуже низький	8-14
--------------	------

Самооцінка творчих здібностей О. Тунік являє собою адаптацію тестової методики Ф. Вільямса, а саме його батарею тестів (Creativity Assessment Packet; CAP) для вимірювання креативності. Дана методика самооцінки творчих здібностей базується на концепції креативності як мультикомпонентного конструкту, який включає в себе як когнітивні здібності (гнучкість мислення, оригінальність, здатність бачити проблеми тощо), так і особистісні характеристики (ризикованість, складність, допитливість). Методика пройшла ретельну психометричну перевірку на великих вибірках і продемонструвала високу внутрішню узгодженість шкал, а також конструктивну та критеріальну валідність. [27]

Методика самооцінки творчих здібностей О. Туніки дозволяє визначити чотири ключові характеристики креативної особистості: допитливість, уяву, складність (схильність до складностей) та схильність (готовність) до ризику. Незважаючи на первинну орієнтацію на юнацький вік, дана методика зберігає свою діагностичну цінність і для дорослої вибірки завдяки стійкості зазначених диспозицій творчої особистості. Дана методика пропонує досліджуваному опитувальник, що містить 50 тверджень. Відповідь на кожне твердження обирається з чотирьох варіантів: так (в основному вірно), частково вірно, ні (в основному не вірно) та не можу вирішити (не знаю). Підрахунок результатів здійснюється шляхом присвоєння балів кожній характеристиці згідно із ключем. Так, загальний показник креативності визначається як сума оброблених балів за чотирма діагностичними факторами. [25]

Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса призначений для виявлення схильності до творчої поведінки у повсякденному житті. Дана методика є компактною, проте змістовною у оцінці особистісної схильності до творчості індивіда. [25]

Методика містить 21 твердження дихотомічного формату (так/ні), спрямовані на виявлення рівня особистісної креативності. Після заповнення бланків відповіді зіставляються з ключем методики, де кожному твердженню присвоєно бал за відповідною шкалою. Підрахунок балів за всіма шкалами дає інтегральну оцінку особистісної схильності до креативності. Так, дана методика пропонує три рівня креативності згідно із нарахованими балами: 0-10 балів — низький, 11-17 балів — середній, 17-21 бал — високий рівень особистісної схильності до творчості. Не дивлячись на лаконічний формат, опитувальник демонструє високі психометричні показники надійності та валідності, підтверджені багатьма емпіричними дослідженнями.

Висновки до другого розділу

У даному розділі було детально висвітлено організаційно-методичні аспекти емпіричного дослідження креативності здобувачів творчих професій. Визначено, що процедура організації та проведення дослідження відбувалася у кілька етапів з дотриманням наукових принципів та методологічних підходів.

На початковому етапі було сформульовано мету, завдання та обґрунтовано актуальність вивчення креативності серед студентської молоді творчих та нетворчих спеціальностей. Для формування репрезентативної вибірки обрано цілеспрямовану стратегію відбору респондентів, в результаті чого було сформовано дві контрастні групи: здобувачів вищої освіти Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карого (творчі спеціальності) та студентів спеціальності "Психологія" Київського національного лінгвістичного університету (нетворча спеціальність).

З огляду на введення в Україні воєнного стану, дослідження проводилося дистанційно в онлайн-форматі із залученням сучасних

інструментів збору емпіричних даних. Для валідної діагностики креативності було імплементовано комплекс психометричних методик, які пройшли ретельну перевірку на надійність і валідність. Даний інструментарій включав експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона, самооцінку творчих здібностей О. Туніка та опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса. Завдяки цьому забезпечується комплексна оцінка як загального рівня креативності, так і її окремих компонентів: особистісної схильності до творчості, складності, уяви допитливості, схильності до ризику тощо.

Після проведення емпіричної частини дослідження було здійснено первинну обробку та систематизацію отриманих даних для подальшого аналізу. На завершальному етапі було підготовані відповідні умови для статистичної обробки для виявлення значущих відмінностей між контрастними групами, інтерпретації результатів та формулювання теоретичних узагальнень і практичних рекомендацій.

Таким чином, у рамках даного розділу представлено детальний опис змістовної та процедурної сторін організації емпіричного дослідження креативності студентської молоді творчих та нетворчих спеціальностей, що забезпечило надійні підстави для отримання достовірних емпіричних даних.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

3.1. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Нами було проведено діагностику особливостей розвитку креативності серед студентів двох незалежних підгруп, зокрема тих, яких ми визначаємо як ті, що навчаються на умовно творчі та нетворчі спеціальності та відповідно було здійснено первинну обробку результатів по кожній методиці шляхом переведення відповідей у бали відповідно до ключа окремої методики (див. Додатки) та порівняння оброблених даних обох підгруп між собою за допомогою статистичного інструментарію IBM SPSS Statistics.

Експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона.

Слід зазначити, що в ході аналізу емпіричних даних для перевірки нормальності розподілу було використано критерій критерій Колмагорова-Смірнова, результати перевірки представлено у наступній таблиці (Табл. 3.1)

Tests of Normality				
		Kolmogorov-Smirnov ^a		
		Statistic	df	Sig.
Креативність_Джонсон	Творчі	,124	18	,200 [*]
	Нетворчі	,103	16	,200 [*]

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Табл. 3.1 Результати аналізу нормальності розподілу даних за критерієм Колмагорова-Смірнова для двох незалежних вибірок

В обох підвибірках ми виявили, що показники асимптотичної значущості для критерію Колмагорова-Смірнова, який використовувався для оцінки нормальності розподілу даних за шкалою розвитку креативності, перевищують рівень значущості 0,05. Це свідчить про те, що

розподіл отриманих даних можна вважати нормальним. Відповідно, показники середніх значень за даними шкалами можна вважати валідними.

На основі обчислень середніх показників за даною методикою ми можемо констатувати, що обидві вибірки демонструють високий рівень творчих здібностей. Однак, варто зазначити, що студенти, які навчаються на творчих професіях, мають в середньому на 5 балів або на 18,39% вищий рівень творчих здібностей порівняно з іншими студентами. (Табл 3.2.)

Report

Креативність_Джонсон

Вибірка	Mean	N	Std. Deviation
Творчі	33,0000	18	4,01468
Нетворчі	27,8750	16	5,18813
Total	30,5882	34	5,22301

Табл 3.2 Середні значення показників та стандартне відхилення результатів дослідження за методикою Джонсона

Це свідчить про те, що незалежно від спеціалізації, студенти мають достатній ресурс для розвитку та реалізації творчого потенціалу, однак специфіка творчих дисциплін та освітній процес сприяє додатковому стимулюванню та розвитку творчих здібностей.

Самооцінка творчих здібностей О. Тунік

Перевірка нормальності розподілу була здійснена так само за критерієм Колмагорова-Смірнова, результати даної перевірки представлено на наступній таблиці. (Табл. 3.3)

Tests of Normality

		Kolmogorov-Smirnov ^a		
		Statistic	df	Sig.
Уява	Творчі	,187	18	,095
	Нетворчі	,183	16	,158
Складність	Творчі	,175	18	,152
	Нетворчі	,142	16	,200*
Схильність_до_ризиків	Творчі	,165	18	,200*
	Нетворчі	,190	16	,126
Допитливість	Творчі	,118	18	,200*
	Нетворчі	,245	16	,011
Креативність_Тунік	Творчі	,106	18	,200*
	Нетворчі	,177	16	,194

*. This is a lower bound of the true significance.

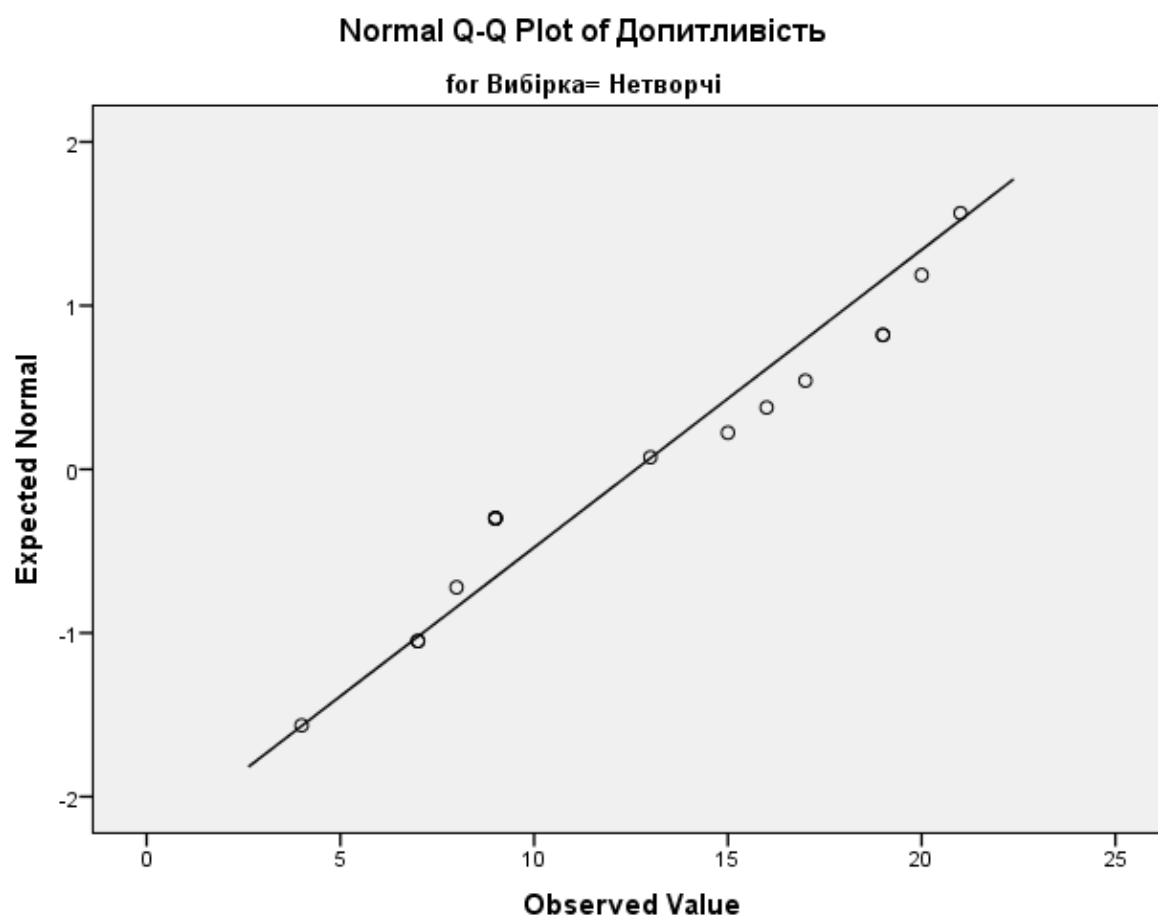
a. Lilliefors Significance Correction

Табл. 3.3 Результати аналізу нормальності розподілу даних за критерієм Колмагорова-Смірнова

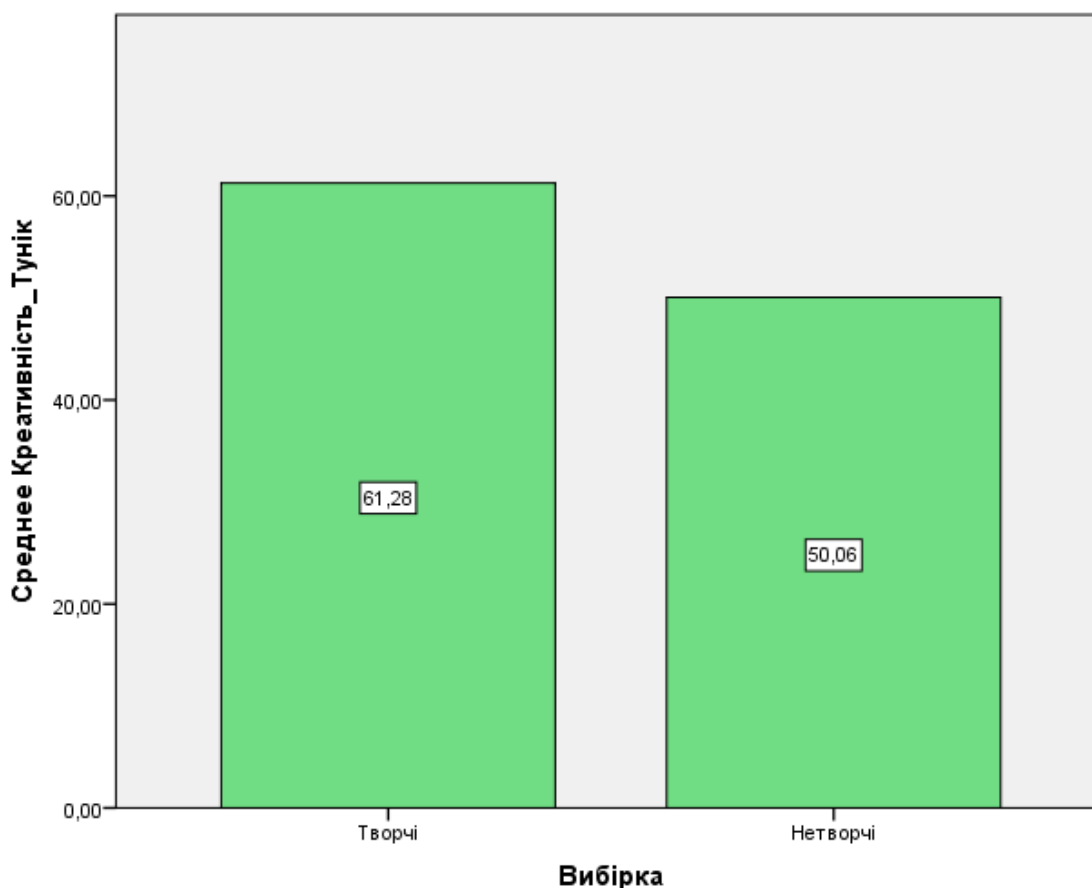
На основі проведеного аналізу, можна стверджувати, що розподіл значень за більшістю досліджуваних характеристик відповідає нормальному закону розподілу. Це підтверджується значеннями рівня значущості, які перевищують поріг у 0,05. Однак, виняток становить показник Допитливості у вибірці студентів нетворчих спеціальностей, де р-значення складає 0,011, що є меншим за критичний поріг у 0,05. Це свідчить про статистично значуще відхилення від нормального розподілу.

Тим не менш, детальний візуальний аналіз графіка розподілу даних за шкалою Допитливості вказує на те, що асиметрія розподілу є незначною і не виходить за межі прийнятних норм. Це може свідчити про те, що незважаючи на статистичну значущість, виявлене відхилення не має вирішального впливу на форму розподілу і може бути ігнороване з практичної точки зору. (Мал. 3.1)

Аналіз розподілу середніх значень креативності за двома вибірками демонструє значну диференціацію у рівні творчих здібностей. Зокрема, середній показник креативності у групі студентів творчих спеціальностей

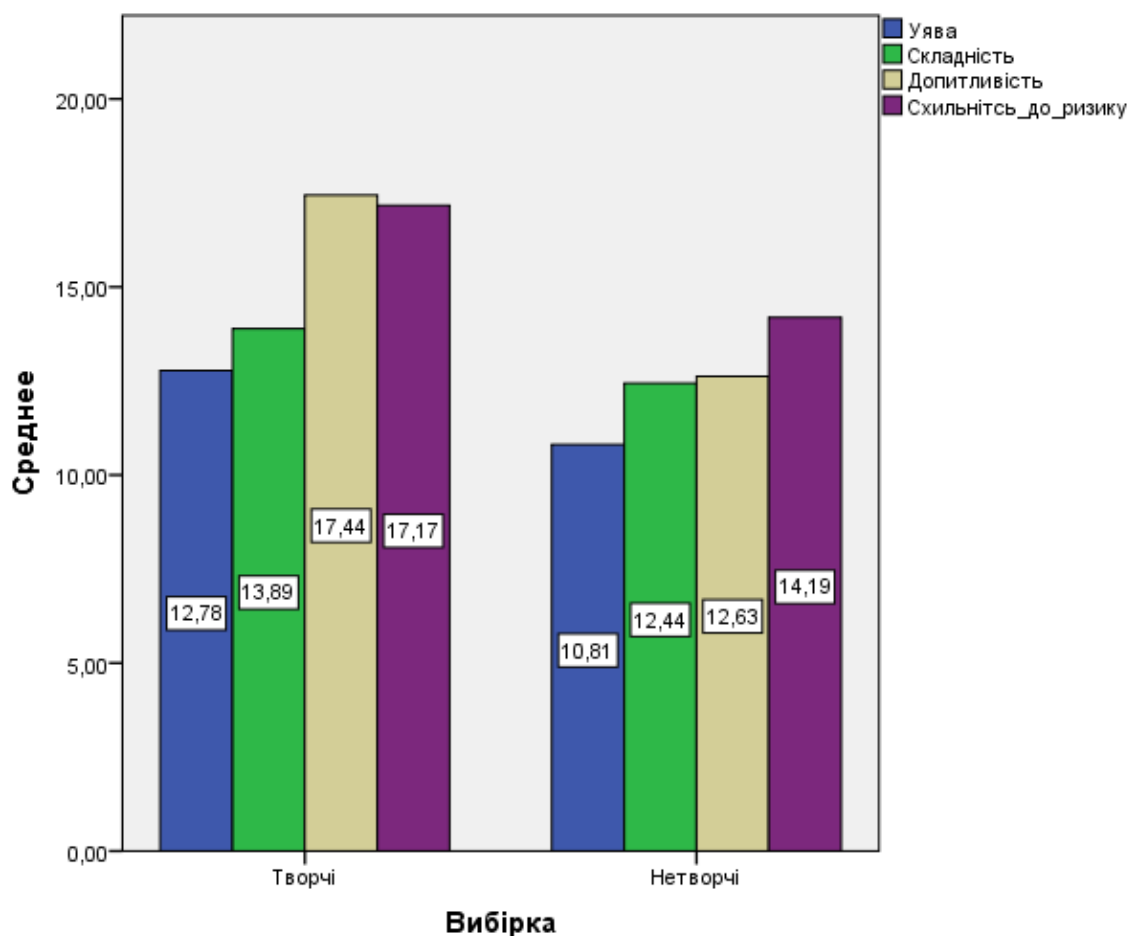
Мал. 3.1 Крива розподілу даних за характеристикою "Допитливість" у підгрупі "Нетворчі"

Мал. 3.2 Діаграма показників середнього арифметичного значення креативності за результатами дослідження методики О. Тунік

Детальний розгляд окремих факторів креативності за даною методикою виявляє ще більш виражені відмінності. Так, показник допитливості у творчій вибірці на 38% вищий, ніж у нетворчій, що свідчить про значно більшу тенденцію до пошуку нових знань та альтернативних шляхів мислення у здобувачів творчих професій. Схильність до ризику у творчій вибірці також значно вища — на 21%, що вказує на більшу готовність до експериментування та прийняття нестандартних рішень і, відповідно, ризику. Уява, як індикатор здатності продукувати оригінальні образи, незвичні асоціації та фантазії у респондентів творчої вибірки, також значно вища — на 18,22%. (Мал. 3.3)

Втім, аналіз показника складності не виявив статистично значущих відмінностей між вибірками, що може свідчити про однаковий рівень

Мал. 3.3 Діаграма показників середнього арифметичного значення факторів розвитку креативності за методикою О. Тунік обох підгруп

Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса

Аналогічно, перевірка нормальності розподілу була здійснена за критерієм Колмагорова-Смірнова, результати даної перевірки представлено на наступному зображенні. (Табл. 3.4)

Критерии нормального распределения

		Колмогорова-Смирнова ^а		
		Статистика	ст.св.	Значимость
Креативність_Девіс	Творчі	,159	18	,200*
	Нетворчі	,179	16	,180

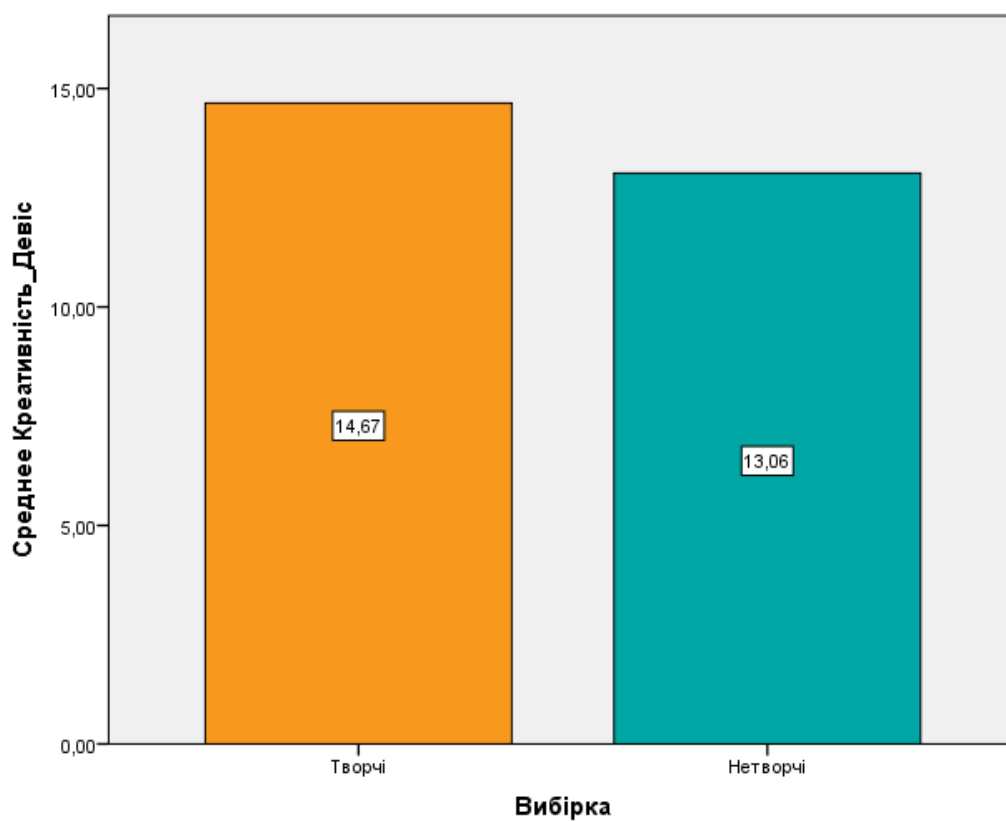
*. Это нижняя граница истинной значимости.

а. Коррекция значимости Лилъефорса

3.4 Результати аналізу на нормальність розподілу за критерієм Колмагорова-Смірнова

Здійснивши перевірку на нормальність розподілу досліджуваної ознаки та констатувавши її відповідність критеріям нормального розподілу ($p > 0,05$), ми можемо перейти до аналізу середніх значень між групами творчих та нетворчих студентів.

Встановлено, що рівень креативності у вибірці творчих осіб перевищує аналогічний показник нетворчої групи на 13,3%. Проте, варто зауважити, що для обох вибірок результати засвідчують лише середній рівень схильності до творчої діяльності згідно з використаною методикою. (Мал. 3.4)

Мал. 3.4 Діаграма показників середнього арифметичного значення показників креативності за методикою Девіса у двох підгрупах

3.2. Практичні рекомендації з розвитку креативності здобувачів вищої освіти

Студенти України в 2024 році стикаються з безпрецедентними викликами, які включають щонайменше економічну кризу та триваючий військовий конфлікт із країною-агресором. Такі трагічні обставини вимагають від представників сучасного українського студентства не лише академічних знань, але й креативності у вирішенні практичних проблем, адаптації до швидко змінюваних умов життя та пошуку нових можливостей для особистісного та професійного розвитку.

Так, у світлі обговорення потенціалу інформаційно-технологічних новинок у культивуванні креативності як якості серед здобувачів освіти, І. Ю. Шахіна наголошує на важливості інтеграції ІТН у вищу освіту, однак застерігає про його органічне вплетення у освітній процес, що передбачає створення такого навчального середовища, у якому ІТН є невід'ємною частиною навчання, сприяючи розвитку креативності та критичного мислення студентів. [28] Таким чином, використання сучасних технологій має стати містком, що з'єднує теоретичні знання із практичними навичками, відкриваючи нові можливості для інновацій та творчого самовираження студента.

Що стосується умов здобування освіти, то для розвитку допитливості та ризикованості студентів у вищих навчальних закладах має місце бути організація науково-дослідницької діяльності, що сприятиме формуванню наукового світогляду, оволодіння студентами методологією і методами наукового дослідження або творчої діяльності (залежить від спеціальностей) і відповідно розвитку творчого мислення у поєднанні з індивідуальною ініціативою. [29] Для підтримки даного процесу, викладачам рекомендується наступне: запропонувати студентам брати участь у наукових конференціях та семінарах; створення платформ для обміну ідеями та досвідом між студентами; надання доступу до наукових

ресурсів та лабораторій або майстерень; заохочувати студентів до публікації результатів досліджень; академічний супровід та консультація студента з освітніх питань; студенто-центрація та індивідуалізація освітнього процесу.

В контексті сучасної дійсності українського студентства прагну наголосити на інтеграцію емоційно-орієнтованих підходів та методів у навчальний процес. Включати у освітні програми змістовні курси та семінари, що фокусуються на розвитку емоційного інтелекту, що у свою чергу допоможе студентам краще розумітись та управляти власними емоціями, використовувати їх для творчого процесу і підвищувати рівень власної резильєнтності як особистісної захисної властивості та характеристики. Так, студентам рекомендується вести власні емоційні щоденники, у яких вони зможуть записувати свої переживання та відчуття, відстежувати самостійно динаміку своїх емоцій та почуттів, виявляти причинно-наслідкові зв'язки виникнення того чи іншого психічного явища або процесу. Додатково, розробка та виконання певних завдань, які б вимагали від студентів використання емоцій як явища, що буде невід'ємною частиною творчого процесу, наприклад, створення художніх творів, літературних описів, музичних композицій та ін. видів творчої діяльності, заснованих на особистих переживаннях, при чому відмовившись від будь-якої директивної оцінки якості даного твору, тут саме звертаємо увагу на надання простору для оперування емоціями як інструментом і відповідною діяльністю як методом рефлексії.

Висновки до третього розділу

Даний розділ нашого теоретико-емпіричного дослідження був присвячений аналізу та інтерпретації результатів емпіричної частини дослідження креативності серед студентів двох підгруп: творчих та нетворчих спеціальностей. Застосування комплексу психодіагностичних

методик дозволило отримати цінну інформацію про особливості розвитку креативності у різних групах студентів та виявити певні тенденції.

Так, студенти, що навчаються на творчих спеціальностях демонструють вищий рівень розвитку креативності порівняно із студентами нетворчих спеціальностей. Це підтверджується результатами всіх трьох використаних методик:

1. Експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона:

1.1. Студенти творчих спеціальностей набрали в середньому на 18,39% більше балів, ніж студенти нетворчих спеціальностей, що у свою чергу свідчить про те, що перші володіють більш розвинутою уявою, здатністю до нестандартного мислення та генерування нових ідей.

2. Самооцінка творчих здібностей О. Тунік:

2.1. Різниця у розвитку креативності між творчою та нетворчою підгрупою виявилась більш значною — у 22,41% на користь студентів творчих спеціальностей. Особливо виражені відмінності спостерігались за такими показниками, як допитливість (38%), схильність до ризику (21%) та уява (18,22%), що свідчить про те, що студенти творчих спеціальностей більш відкриті до нового досвіду, вмотивованіші, схильні до експериментів та володіють розвинутою уявою дещо більше, ніж студенти нетворчих спеціальностей.

3. Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса:

3.1. Хоча обидві підгрупи продемонстрували лише середній рівень схильності до творчої діяльності, студенти творчих спеціальностей все ж таки набрали на 13,3% більше балів за іншу, що додатково свідчить про те, що навчання на творчих спеціальностях сприяє розвитку певних особистісних якостей, що пов'язане з креативністю.

Виходячи з результатів емпіричного дослідження, ми дійшли висновку, що специфіка навчальних програм, методи навчання та навчальне середовище так чи інакше пояснюють виявлені відмінності: навчальні плани творчих спеціальностей включають дисципліни, що розвивають уяву, креативне мислення, навички нестандартного вирішення проблем, на творчих спеціальностях частіше використовуються інтерактивні методи навчання, що у свою чергу заохочує студентів до активності, самостійності та експериментування, а атмосфера творчості та свободи самовираження, що панує на факультетах творчих спеціальностей сприяє більш стрімкому розвитку креативності у студентів. Тим не менш, виявлені відмінності підкреслюють важливість врахування специфіки різних спеціальностей при розробці програм та заходів, спрямованих на розвиток креативності студентів.

Таким чином, нами були сформовані практичні рекомендації з розвитку креативності студентів вищих навчальних закладів:

1. Інтеграція інформаційно-технологічних новинок у освітній процес. Сучасні технології мають стати ефективним інструментом для розвитку креативності та інших особистісно-професійних важливих характеристик та якостей індивіда, якщо їх використання буде органічно вплетено в навчальний процес та спрямоване на формування критичного мислення та практичних навичок.

2. Організація науково дослідницької діяльності студентів. Участь у наукових проектах, конференціях та семінарах сприяє розвитку творчого мислення, ініціативності та навичок самостійної роботи.

3. Створення сприятливого навчального середовища, що заохочує креативність. Наголошено на важливості забезпечити студентам свободу для експериментів, можливість висловлювати власні ідеї та отримувати

конструктивний зворотний зв'язок зі сторони педагогічного складу закладів.

4. Інтеграція емоційно-орієнтованих підходів у навчальний процес. Розвиток емоційного інтелекту та пов'язаних умінь, навичок та методик допоможе студентам краще розуміти себе та оточення, використовувати емоції як джерело натхнення та підвищувати власну резильєнтність, що є важливою якістю у сучасній дійсності українського студента.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході нашої кваліфікаційної роботи, перший розділ було присвячено комплексному аналізу феномену креативності, спираючись на різноманітні теоретичні та емпіричні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Мета такого глибоко занурення полягала у тому, щоб сформулювати цілісне розуміння досліджуваного явища, його концептуалізації та чіткого визначення ключових аспектів для забезпечення подальшої роботи у обраній галузі.

Незважаючи на існування детермінаційних розбіжностей і тривалої дискусії щодо природи креативності, вона переважно розглядається як властивість особистості, що може бути стабільною або варіативною, проявляючись у вигляді унікального, інноваційного, дивергентного мислення та здатності до певного роду продукування оригінальних ідей та здатність до новаторської діяльності. В ході дослідження було встановлено, що креативність постає динамічним феноменом, що формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Ці фактори можуть стимулювати особистість до розкриття та розвитку свого творчого потенціалу через формування відповідних мотиваційних систем, особистісних цінностей та унікальних здібностей. Водночас, негативний вплив цих факторів може блокувати розвиток креативності.

Розвиток креативності особистості залежить від комплексної взаємодії внутрішніх факторів, що тісно пов'язані з соціальними та біологічними аспектами життя людини, впливаючи на формування її поведінки та різноманітних якостей. У рамках нашого дослідження ці фактори було умовно поділені на внутрішні (особистісні, мотиваційні, когнітивні, вольові та емоційні) та зовнішні (сімейне та освітнє середовище, специфіка умов перебування особистості, специфіка

навчального процесу, наявність інструментальних, матеріальних та методологічних можливостей).

Аналіз поняття умовно “творчих” та “нетворчих” професій виявив, що визначати особливості розвитку креативності лише для певних професій не є коректним, оскільки ці особливості можуть розглядатися як базові детермінанти креативного потенціалу будь-якої особистості, і застосовуватись у будь-якій галузі життєдіяльності людини. Кожен індивід так чи інакше має здатність та потребу у здійсненні реалізації своїх можливостей із характерним впливом креативності не тільки у професійній сфері, а й у будь-якій іншій.

У другому розділі нашої роботи було детально описано організаційно-методичні аспекти емпіричного дослідження креативності здобувачів творчих професій. Процедура організації та проведення дослідження відбувалась у кілька етапів з дотриманням наукових принципів та методологічних підходів. Було сформовано дві контрастні групи: здобувачі вищої освіти творчих спеціальностей та студенти нетворчої спеціальності. Для валідної діагностики креативності було імплементовано комплекс психометричних методик, що забезпечило комплексну оцінку як загального рівня креативності, так і її окремих компонентів.

Результати дослідження показали, що студенти, які навчаються на творчих спеціальностях, демонструють вищий рівень розвитку креативності порівняно зі студентами нетворчих спеціальностей. Це підтверджується результатами всіх трьох використаних методик, зокрема експрес-опитувальника креативності Д. Джонсона, самооцінки творчих здібностей О. Туніка та опитувальника особистісної схильності до творчості Г. Девіса.

Специфіка навчальних програм, методи навчання та навчальне середовище пояснюють виявлені відмінності. Навчальні плани творчих спеціальностей включають дисципліни, що розвивають уяву, креативне мислення та навички нестандартного вирішення проблем. На творчих спеціальностях частіше використовуються інтерактивні методи навчання, що заохочує студентів до активності, самостійності та експериментування. Атмосфера творчості та свободи самовираження, що панує на факультетах творчих спеціальностей, сприяє більш стрімкому розвитку креативності у студентів.

Виявлені відмінності підкреслюють важливість врахування специфіки різних спеціальностей при розробці програм та заходів, спрямованих на розвиток креативності студентів.

На основі проведеного дослідження було сформовано ряд практичних рекомендацій з розвитку креативності студентів вищих навчальних закладів, впровадження яких допоможе створити умови для розвитку креативності у студентів різних спеціальностей, сприяючи їх особистісному та професійному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павленко, В. В. (2016). Креативність: сутнісна характеристика поняття. Креативна педагогіка:[наук.-метод. Журнал], (11), 120-131.
2. Яланська, С. П. (2018). Психологія творчості.
3. Guilford, J. P. (1961). Three faces of intellect.
4. Чувасова, Н. О. (2013). Креативність особистості: зміст і структура. Educational Dimension, 38, 277-282.
5. Суприкiна, О. Д. (2023). Соціально-психологічні чинники розвитку креативності у підлітків.
6. Калмикова, Ю. (2021). МОТИВАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ. Редакційна колегія, 137.
7. Варій М.Й. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с
8. Моляко, В. О. (2022). ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ТВОРЧОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(2), 1-7.
9. Антонова, О. Є. (2012). Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія, 14-41.
10. Максименко, С. Д. (2006). Генеза здійснення особистості.
11. Саврасов, М. В., & Саврасов, Н. В. (2021). Регулятивні чинники креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності (Doctoral dissertation, Державний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»).

12. Guilford, J. P. (1967). Creativity: Yesterday, today and tomorrow. *The Journal of Creative Behavior*, 1(1), 3-14.
13. <https://dictionary.apa.org/psychological-factors>
14. Simonton, D. K. (2000). Creativity: Cognitive, personal, developmental, and social aspects. *American psychologist*, 55(1), 151.
15. Макаренко, Н. М. (2008). Психологічні чинники розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів (Doctoral dissertation).
16. Кочарян, І., & Пуханова, Ю. (2021). Емоційні чинники креативності підлітків. *Вісник ХНПУ імені ГС Сковороди "Психологія"*, (64), 110-128.
17. Дереча, А. (2018). Чинники розвитку креативності особистості: теоретичний аналіз проблеми. *Humanitarium*, (40, Вип. 1), 39-46.
18. Glaveanu, V., Lubart, T., Bonnardel, N., Botella, M., Georgsdottir, A., Kurtag, G., ... & Zenasni, F. (2013). Creativity as action: Findings from five creative domains. *Frontiers in psychology*, 4, 40417.
19. Skains, R. L. (2018). Creative practice as research: Discourse on methodology. *Media practice and education*, 19(1), 82-97.
20. Шандрук, С. К. (2015). Шляхи актуалізації творчих здібностей та умови розвитку професійної креативності майбутніх психологів. *ScienceRise*, 6(1 (11)), 101-104.
21. Артемова, О. І. (2018). Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму. *Психологія: реальність і перспективи*, (11), 17-22.
22. Мельниченко, А. (2013). Концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності у теоріях медіа комунікацій. *Український науковий журнал "Освіта регіону"*.

23. Семенюк, В. (2013). Розвиток креативності студентів-майбутніх соціальних працівників з допомогою навчальних творчих професійних задач (Doctoral dissertation, Тернопіль, ТНЕУ).
24. Якимчук, Д. (2020). Особливості розвитку креативності майбутнього дизайнера. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства: збірн. наук. праць, 2, 173-178.
25. Дмитрієва, С. М., Король, Л. М., Максимець, С. М., Бутузова, Л. П., Дубравська, Н. М., Мачушник, О. Л., & Сидоренко, Н. І. (2011). Особистість: практичні засади вивчення: Навчально-методичний посібник. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 296-297, 299-301
26. Туник, Е. Е. (2000). Опросник креативности Джонсона. Школьный психолог, (47), 141.
27. Мельник, М. Ю., Бельська, Н. А., & Новгородська, М. М. (2021). Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі.
28. Шахіна, І. Ю. (2005). Використання інформаційних технологій для формування креативності студента. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми//Зб. наук. пр.–Вип, 499-505.
29. Чорновол-Ткаченко, О. О. (2009). Науково-дослідницька діяльність студентів у ВНЗ України: зміст та завдання.

ДОДАТКИ

Додаток А

Експрес-метод Д. Джонсона

Мета: дослідження рівня креативності

Необхідний матеріал: бланк опитувальника

Хід виконання: досліджуваним пропонується інструкція: «Вам пропонується вісім характеристик. Будь-ласка, оцініть їх використовуючи п'ятибальну шкалу, у якій степені кожен учень володіє вищеописаними творчими характеристиками. Оціночні бали: 5 – постійно, 4 – часто, 3 – іноді, 2 – рідко, 1 – інколи.

Час – 20 хвилин.

Обробка даних: підраховуються бали. Загальна оцінка креативності являється сумою балів по восьми характеристикам (мінімальна оцінка 8, максимальна – 40).

Розподіл сумарних оцінок по рівнях креативності:

- 40-34 – дуже високий;
- 33-37 – високий
- 26- 20 - середній
- 19 – 15- низький
- 14 – 0 – дуже низький

Експрес-метод Д.Джонсона

1.Чутливість до проблеми, надання переваги складнощам, здібність відчувати тонкі, невизначені складні, протирічні особливості навколишнього світу.

2.Здібність висувати і виражати велику кількість різних ідей, образів, гіпотез, варіантів.

3.Використання різних стратегій, рішення проблеми, здібність висувати різні види, тип категорій ідеї.

4.Властивість доповнювати ідею різними деталями, розроблять, удосконалювати ідею-образ.

5.Оригінальність, нестандартність мислення поведінки, унікальність результатів діяльності, індивідуальний стиль.

6.Здібність до перетворення, розвитку образів і ідеї, динамічність, винахідливість, здібність структурувати.

7.Емоціональна зацікавленість в творчій діяльності, відчуття гумору, інтерес, потреба, творча мотивація.

8.Незалежність мислення, оцінок, поведінки, відповідальність за нестандартну позицію, стиль поведінки з опорою на себе, самодостатньої поведінки.

5 – постійно

4 – часто

3 - іноді

2 – рідко

1 - ніколи

Самооцінка творчих здібностей Е.Тунік

Мета: визначити наскільки учні вважають себе творчою особистістю

Необхідний матеріал: тестовий зошит з питаннями.

Хід виконання: досліджуваному пропонується інструкція “Перед Вами 50 питань. Ви повинні дати відповідь, використовуючи варіанти відповідей: “В основному вірно”, частково вірно”, в основному не вірно”, “не знаю”. Ви вибираєте ту відповідь, яка найбільше підходить Вам“. На це відводиться 20-30 хвилин.

Тестовий матеріал

1. Якщо я не знаю вірної відповіді, то намагаюся здогадатись про неї.
2. Мені подобається розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.
3. Як правило, я запитую, якщо чогось не знаю.
4. Мені не подобається планувати справи заздалегідь.
5. Перед тим, як грати у нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.
6. Мені подобається уявляти собі те, що мені потрібно буде взяти або зробити.
7. Якщо щось не вдається з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.
8. Я ніколи не виберу гру, з якою інші не знайомі.
9. Краще я буду робити все звичайно, ніж шукати нові способи.
10. Мені подобається в'ясняти, чи так все насправді.

11. Мені подобається займатись чим-небудь новим.
12. Я люблю заводити нових друзів.
13. Мені подобається думати про те, чого зі мною ніколи не відбувалосьь.
14. Як правило, я не витрачаю часу на мрії про те, що колись стану відомим актором, музикантом, поетом.
15. Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.
16. Мені більше подобалося б працювати на космічній станції, ніж тут, на Землі.
17. Я нервуюсь, якщо не знаю, що відбудеться далі.
18. Мені подобається те, що незвичайне.
19. Я часто намагаюсь уявити собі те, про що думають інші люди.
20. Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, які відбулися в минулому.
21. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.
22. Як правило, я зберігаю спокій, коли щось роблю не так або помиляюсь.
23. Коли я виросту, мені б хотілося зробити або звершити щось таке, що ніколи не вдавалося до мене.
24. Я вибираю друзів, які завжди роблять все звичайним способом.
25. Багато правил, що існують, мене, як правило, не влаштовують.
26. Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка не має вірної відповіді.
27. Існує багато речей, з якими мені б хотілося поекспериментувати.

28. Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду притримуватись неї, а не шукати інші відповіді.
29. Мені не подобається виступати перед групою.
30. Коли я читаю або дивлюсь телевізор, я уявляю себе кимось із героїв.
31. Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.
32. Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.
33. Мені подобається досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.
34. Мені б хотілося, щоб мої батьки і керівники робили все, як звичайно, і не змінювались.
35. Я довіряю своїм почуттям і передчуттям.
36. Цікаво припустити щось і перевірити, чи правий я.
37. Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно розраховувати свої подальші кроки.
38. Мене цікавлять механізми, цікаво подивитись, що в них всередині і як вони працюють.
39. Моїм кращим друзям не подобаються дурні ідеї.
40. Мені подобається вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.
41. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.
42. Мені було б цікаво шукати відповіді на питання, які виникнуть у майбутньому.
43. Мені подобається братися за нове, щоб подивитися, що з цього вийде.

44. Мені цікаво грати в улюблені ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.

45. Мені подобається розмірковувати про щось цікаве, про те, що ніколи не приходило в голову.

46. Коли я бачу картину, на якій намальований хтось незнайомий, мені цікаво знати, хто це.

47. Я люблю перегортати книги і журнали для того, щоб просто подивитись, що в них.

48. Я думаю, що на більшість питань існує одна вірна відповідь.

49. Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.

50. У мене є багато цікавих справ як на роботі (у навчальному закладі), так і вдома.

Обробка даних: при оцінці даних опитувальника використовується чотири фактори, які тісно пов'язані з творчими проявами особистості. Вони включають: допитливість (Д), уяву (У), складність(С), схильність до ризику (Р). при обробці використовується шаблон. Який можна накладати на папір з відповідями. Отвори в шаблоні показують відповідь, що дорівнює 2 бали, також на шаблоні відмічені коди для чотирьох факторів. Всі відповіді, які знаходяться в клітинках і не попадають в отвори, отримують 1 бал. Відповіді “не знаю” отримують – 1 бал. В результаті підраховується загальний бал і по кожному окремо. Оцінка демонструє сильні (висока оцінка) і слабкі (низька оцінка) сторони індивіда.

Бланк відповідей (таблиця)

П. І. Б. _____

Дата " ____ " _____ 200 р.

Стать _____ Вік _____

Місце навчання або роботи _____

Таблиця

№ пит.	Так	Частково вірно (можливо)	Ні	Не можу вирішити (не знаю)	№ пит.	Так	Частково вірно (можливо)	Ні	Не можу вирішити (можливо)
1					26				
2					27				
3					28				
4					29				
5					30				
6					31				
7					32				
8					33				
9					34				
10					35				
11					36				
12					37				
13					38				
14					39				
15					40				
16					41				
17					42				
18					43				
19					44				
20					45				
21					46				
22					47				
23					48				
24					49				
25					50				

Ключ до тесту

Схильність до ризику (відповіді, оцінювані в 2 бали)

- позитивні відповіді: 1, 21, 25, 35, 36, 43, 44;
- негативні відповіді: 5, 8, 22, 29, 32, 34;
- всі відповіді на дані питання у формі «може бути» оцінюються в 1 бал;
- всі відповіді «не знаю» на дані питання оцінюються в — 1 бал і віднімаються із загальної суми.

Допитливість (відповіді, оцінювані в 2 бали)

- позитивні відповіді: 2, 3, 11, 12, 19, 27, 33, 37, 38, 47, 49;
- негативні відповіді: 28;
- всі відповіді «може бути» оцінюються в +1 бал, а відповіді «не знаю» — в - 1 бал.

Складність (відповіді, оцінювані в 2 бали)

- позитивні відповіді: 7, 15, 18, 26, 42, 50;
- негативні : 4, 9, 10, 17, 24, 41, 48;
- всі відповіді у формі «може бути» оцінюються в +1 бал, а відповіді «не знаю» — в -1 бал.

Уява (відповіді, оцінювані в 2 бали)

- позитивні: 13, 16, 23, 30, 31, 40, 45, 46;
- негативні: 14, 20, 39;
- всі відповіді «може бути» оцінюються в +1 бал, а відповіді «не знаю» — в -1 бал.

У цьому випадку визначення кожного із чотирьох факторів творчих здібностей особистості здійснюється на основі позитивних і негативних відповідей, оцінюваних в 2 бали, що частково збігаються із ключем (у формі «може бути»), оцінюваних в 1 бал, і відповідей « не знаю», оцінюваних в -1 бал.

Цей опитувальник розроблений для того, щоб оцінити, у якому ступені здатними на ризик (Р), допитливими (Д), що володіють уявою (У) і складними ідеями (С) вважають себе випробувані. З 50 пунктів 12 тверджень відносяться до допитливості, 12 - до уяви, 13 - до здатності йти на ризик, 13 тверджень - до фактору складності.

Якщо всі відповіді збігаються із ключем, то сумарний «сирий» бал може дорівнювати 100, якщо не відзначені пункти «не знаю».

Якщо випробуваний дає всі відповіді у формі «може бути», то його «сира» оцінка може скласти 50 балів у випадку відсутності відповідей «не знаю». Кінцева кількісна виразність того або іншого фактору визначається шляхом підсумовування всіх відповідей, що збігаються із ключем, і відповідей «може бути» (+1) і вирахування із цієї суми всіх відповідей «не

знаю» (-1 бал). Чим вище «сира» оцінка людини, що відчуває позитивні почуття стосовно себе, тим більш творчою особистістю, допитливою, з уявою, здатною піти на ризик і розібратися в складних проблемах, вона є; всі вищеописані особистісні фактори тісно пов'язані із творчими здатностями.

Опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса

Мета: виявлення рівня особистісної схильності до креативності

Необхідний матеріал: опитувальник з 21 твердженнями

Хід виконання: надається інструкція “Прочитайте наведені твердження і надайте відповідь на них “так” чи “ні”. Номер твердження і варіанти відповіді запишіть на спеціальному аркуші.

1. Думаю, що я акуратна людина, люблю, щоб скрізь був порядок.
2. Я прагну дізнатися більше про все, що відбувається в світі.
3. У дитинстві я любив відвідувати нові місця разом з батьками, а не один.
4. Я прагну бути кращим в тому, чим займаюся.
5. Я неохоче ділився своїми іграшками або солодощами з іншими, коли був маленьким.
6. Я буваю незадоволений собою, якщо не можу довести роботу до досконалості.
7. Я прагну зрозуміти, як усе влаштовано в світі.
8. У школі я не дуже популярний серед дітей.
9. Мені подобається іноді поводитися по-дитячому.
10. Якщо я вирішив що-небудь зробити, то наполегливо прагну до досягнення наміченої мети.
11. Я вважаю за краще працювати разом з іншими і не люблю що-небудь робити один.
12. Я сам знаю, що я повинен робити і чим займатися.

13. Коли зі мною не згодні інші, я прагну змінити свою точку зору, навіть якщо упевнений в своїй правоті.

14. Я дуже турбуюся і переживаю, коли роблю щось не так, як слід.

15. Я часто нудьгую, тому що не знаю, чим зайнятися.

16. Я відчуваю, що буду значущим і відомим, коли виросту.

17. Мені подобається дивитися на красиві речі.

18. Я більше вважаю за краще грати в знайомі ігри, ніж розчувати нові.

19. Мені подобається експериментувати, досліджувати: що станеться, якщо я зроблю що-небудь

20. Коли граю або щось роблю, то прагну якомога менше ризикувати.

21. У житті важливіше мати хорошу пам'ять, ніж розвинену уяву.

Обробка даних: використовується ключ "так" – 2,4,6,7,8,9,10,12, 16,17,19;

"ні" – 1,3,5,11,13,14,15,18,20,21.

За кожен співпадаючий з ключем варіант відповіді нараховується 1 бал. Потім одержані бали підсумовуються. Далі індивідуальний результат порівнюється з нормами: 0-10 -- низький, 11-16 - середній, 17-21 - високий.

АНОТАЦІЯ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

Герасимов Микита Олексійович

Ключові слова: креативність, творче мислення, творчий потенціал, дивергентне мислення, уява, оригінальність, гнучкість мислення, розумова активність, внутрішні та зовнішні фактори розвитку креативності, творча особистість, самоактуалізація, освітнє середовище.

Мета: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості розвитку креативності здобувачів вищої освіти творчих спеціальностей.

Завдання: проаналізувати феномен та поняття креативності та її ролі у творчому процесі; визначити психологічні фактори розвитку креативності; розкрити специфіку феномену креативності та його особливостей у здобувачів творчих професій; емпірично дослідити особливості розвитку креативності різних груп здобувачів вищої освіти творчих та нетворчих професій та порівняти їх між собою; розробити практичні рекомендації для актуалізації проблеми розвитку креативності здобувачам вищої освіти.

Предмет: психологічні особливості розвитку креативності здобувачів творчих професій.

Об'єкт: креативність, як комплексний психологічний феномен.

Методи: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та класифікація науково-психологічних джерел, порівняння теоретичних та емпіричних даних); емпіричні (експрес-опитувальник креативності Д. Джонсона, самооцінка творчих здібностей О. Тунік, опитувальник особистісної схильності до творчості Г. Девіса.); статистичні (застосування середовища IBM SPSS Statistics та Google Sheets для статистичного аналізу)

Основні результати: Студенти, які навчаються на творчих спеціальностях, демонструють вищий рівень розвитку креативності порівняно зі студентами нетворчих спеціальностей. Це підтверджується результатами всіх трьох використаних психометричних методик.

Специфіка навчальних програм, методи навчання та навчальне середовище на творчих спеціальностях сприяють розвитку креативності студентів.

Висновки: Виявлені відмінності у рівні креативності між студентами творчих та нетворчих спеціальностей підкреслюють важливість врахування специфіки різних спеціальностей при розробці програм та заходів, спрямованих на розвиток креативності студентів.

Для розвитку креативності студентів необхідно створювати сприятливі умови, впроваджувати інтерактивні методи навчання, заохочувати активність, самостійність та експериментування, а також формувати атмосферу творчості та свободи самовираження.

RESUME
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVITY
DEVELOPMENT OF STUDENTS OF CREATIVE PROFESSIONS

Herasymov Mykyta Oleksiiiovych

Keywords: creativity, creative thinking, creative potential, divergent thinking, imagination, originality, flexibility of thinking, mental activity, internal and external factors of creativity development, creative personality, self-actualisation, educational environment.

Objective: to theoretically substantiate and empirically study the psychological features of the development of creativity of higher education students of creative specialities.

Tasks: to analyse the phenomenon and concept of creativity and its role in the creative process; to identify psychological factors of creativity development; to reveal the specifics of the phenomenon of creativity and its features in applicants for creative professions; to empirically study the features of creativity development of different groups of higher education applicants in creative and non-creative professions and compare them with each other; to develop practical recommendations for actualising the problem of creativity development for higher education applicants.

Subject: psychological peculiarities of creativity development of students of creative professions.

Object: creativity as a complex psychological phenomenon.

Methods: theoretical (analysis, synthesis, generalisation and classification of scientific and psychological sources, comparison of theoretical and empirical data); empirical (express creativity questionnaire by D. Johnson, self-assessment of creative abilities by O. Tunik, questionnaire of personal inclination to creativity by G. Davis); statistical (use of IBM SPSS Statistics and Google Sheets for statistical analysis).

Main results: Students studying in creative specialities demonstrate a higher level of creativity development compared to students of non-creative specialities. This is confirmed by the results of all three psychometric methods used.

The specifics of the curriculum, teaching methods and learning environment in creative specialities contribute to the development of students' creativity.

Conclusions: The identified differences in the level of creativity between students of creative and non-creative specialities emphasise the importance of taking into account the specifics of different specialities when developing programmes and activities aimed at developing students' creativity.

In order to develop students' creativity, it is necessary to create favourable conditions, introduce interactive teaching methods, encourage activity, independence and experimentation, and create an atmosphere of creativity and freedom of expression.